

היבטים לשוניים דברים עח

גליון זה מוקדש לזכרו של הרב שריה דבליצקי ז"ל, מורה דרך לרבים בענייני תפילה ודקדוק, ושמירה על מנהגים. בנוסף לגדלותו בתורה, ובתורת הנסתר.

דקדוקי קריאה בפרשה ובהפטרה ובראשון של ואתחנן

א יב **אִיכָה אֲשָׂא לְבָדִי**...: בהרבה קהילות נוהגים לקרוא פסוק זה בטעמי מגילת איכה. במנהג אשכנז המערבי קוראים בניגון רגיל. **טִרְחַכְכֶּם**: הטי"ת בקמץ קטן. **וּמִשְׁאַכְכֶּם**: השי"ן בפתח ודגושה

א יג **הִבֹּן**: הטעם בבי"ת מלרע

א טז **וּשְׁפִטְתֶּם**: הטי"ת בשווא נח על אף הקושי

א כב **וַיַּחְפְּרוּ-לָנוּ... וַיֵּשְׁבוּ**: וא"ו החיבור בשווא נע. **נַעֲלָה-בָּהּ**: העמדה קלה בנו"ן למנוע הבלעת העי"ן החטופה ודגש חזק בבי"ת מדין דחיק

א כח **אָנָּה**: במלרע, אין לבטא דגש בנו"ן¹

א כט **וְלֹא-תִירָאוּן**: געיה בתי"ו והרי"ש אחריה בשווא נע

א לג **לַחֲנֻכְתֶּם**: געיה בנו"ן והתי"ו בשווא נע, בדומה בהמשך הפסוק **לְרִאֲתֶכֶם**. **וּבִעֲנֶן**: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיועד

א לו **דֶּרֶךְ-בָּהּ**: געיה בדל"ת

א לז **לֹא-תִבָּא שָׁם**: הטעם בבי"ת ולא נסוג בניגוד לפסוק הבא

א לח **יִבָּא שָׁמָּה**: טעם נסוג אחור ליו"ד

א מד **עַד-חֲרָמָה**: החי"ת בקמץ קטן

ב א **וְנִסְבּ**: הסמ"ך בקמץ קטן

ב ד **וַיִּירָאוּ**: וא"ו החיבור בשווא נע, היו"ד בחירק מלא והרי"ש בשווא נע

ב ה **אֶל-תִּתְּגַרוּ בָּם**: במלרע, אין כאן נסוג אחור כבקורן ודומיו. **עַד מִדְּרֹךְ כָּף-רַגְלִי**: טעם טפחא בתיבת עַד

ב ו **וְגַם-מֵיִם**: יש להיזהר לא להדביק את התיבות על אף שהן מוקפות

ב ז **בִּרְכֹּךְ**: געיה בבי"ת והכ"ף הראשונה, למרות הקושי, בשווא נח

ב י **יֵשְׁבוּ בָּהּ**: טעם נסוג אחור ליו"ד. **כְּעֵנָקִים**: הכ"ף קמוצה וכן בפסוק הבא ובפסוק כא²

ב טו **הֵיטָה בָּם**: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה ודגש חזק בבי"ת מדין אתי מרחיק

ב כ **יֵשְׁבוּ-בָּהּ**: געיה ביו"ד

ב כד **קִוְמוּ סֵעוּ**: הסמ"ך דגושה³. **מִלֶּךְ-חֲשָׁבוֹן**: למי שלא מקפיד להבחין בין כ"ף רפויה לחי"ת עליו

¹ כי אז המילה מקבלת משמעות של תחנונים

² קוראים בפתח משבשים בשינוי משמעות למבחינים בין קמץ לפתח. לגירסת הפתח אין על מה לסמוך, אין לשיבוש זה מקור חוץ מדפוס ונציה הלקוי!

להיזהר לא להבליע האחת שבסוף התיבה הראשונה בתוך השנייה שבתחילת התיבה השנייה

ב כה וְחָלָו: במלרע

ב כח רַק אֶעֱבְרָה בְּרַגְלִי: טעם טפחא בתיבת רַק, העי"ן בתיבת אֶעֱבְרָה בשווא נח

ב כט עָשׂוּ-לִי: געיה בעי"ן. אֶעֱבֹר: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן החטופה

ב לב יְהֻצָּה: הי"ד קמוצה והה"א אחריה בשווא נח

ב לד מָתֶם: המ"ם בשוא, הקורא בצירי משונה משמעות⁴. כן הדבר גם ב-ג ו

ג ה הַפְּרִי: הר"ש בקמץ לא בחירק

ג ט שְׂרִין: שי"ן שמאלית

ג יא עָרְשׁוֹ עָרֵשׁ: שי"ן שמאלית

ג יב לְרֹאשׁוֹ: האל"ף אינה נשמעת, יש לקרוא כאילו כתוב 'לרובני', וכן בהמשך ובכל מקום

ג יג הַמְנִישָׁה: החטף במ"ם מראה שהמ"ם בשוא נע⁵

ג יז וְהָעֲרֵבָה וְהִירֶדֶן וְגַבִּל: טעם טפחא בתיבת וְהָעֲרֵבָה

ג כא צִוִּיתִי: אין לבטא בשום אופן את הי"ד שלאחר הוא"ו. עם זאת הוי"ו בצירי ולא בחירק

הפטרות דברים ישעיהו א א-כז:

בקהילות אשכנז המערבי נוהגים לקרוא את הפטרת 'חזון ישעיהו' בניגון איכה חוץ מפסוקי נחמה כד-כז. בקהילות אחרות קוראים את הפסוק הראשון בניגון הפטרה רגיל, וכן פסוקים טז-יט, וכד- סוף.

ב פִּשְׁעוֹ בִּי: טעם נסוג אחור לפ"א

ה לַחֲלִי: הטעם בלמ"ד השנייה, מלרע

ו לֹא-זָרָו: במלעיל

ז כְּמִהֲפַכֶּת: הה"א בשווא נח, יש לבטא אותה כאילו היא במפיק

טו וּבְפִרְשֵׁיכֶם: שי"ן שמאלית. אֶעֱלִים: העי"ן בשוא נח לא בחטף

טז הַזָּכוֹ: מלרע, הטעם בכ"ף. מַעֲלִיכֶם: הלמ"ד הראשונה בשווא נח על אף הקושי

יח לְכוּ-נָא וְנוֹכַחָה: תיבה ראשונה מוטעמת בתביר באופן נדיר, כך הוא הנוסח בכתר ולא כפי שסומן

בקורן ואחרים. יֹאדְיָמוֹ: האל"ף בשווא נח והדל"ת בדגש קל

כב סָבֵאָד: הסמ"ך בקמץ קטן

כג שְׂרִיד: שי"ן שמאלית

כד ועד הסוף במנגינת הפטרה רגילה

כד אֲבִיר: הב"ת רפויה ללא דגש

כו יִקְרָא לָךְ: טעם נסוג אחור לקו"ף

כז צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט... במנהג אשכנז המערבי הקהל מקדים את המפטיר בקריאת פסוק זה בקול התימנים ממשיכים עד סוף הפרק

ל וְכִגְנָה: הכ"ף בשוא נע, הפתח החטוף אינו אלא להורות על הנעת השווא

³ דומה לבראשית יט יד ושמות יב לא ועוד

⁴ בצירי: אנשים שנפטרו, ובשווא – בני אדם

⁵ כן הוא בכ"י וכן הוא בכא"צ במקומות שנשתמר. החטף פתח אינו אלא על מנת להורות על קריאת השווא הנע.

ג כג וְאֶתְחַנֵּן: הנו"ן בפתח

ג כה אֶעֱבְרָה: העי"ן בשווא נח. הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנָן: יש להאיץ מעט את קריאת התיבה הַזֶּה להסמיכה לתיבה הקודמת שכן הטפחא הוא המפסיק העיקרי הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה - וְהַלְבָּנָן
ד ב עַל-הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי: תיבת עַל-הַדָּבָר מוטעמת בפשטא ולא בקדמא

א ה בָּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאֹמֶר: מתוך שבת בשבתו דברים סח

פרשן - על תרגום אונקלוס

מה בין ביאור לפירוש? / הרב ד"ר רפאל בנימין פוזן ז"ל

א. "בָּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה" (א,ה) - "פְּרִישׁ יֵת אוֹלְפֵן אוֹרִיתָא", וכמוהו "וְכַתְּבָתָּ דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בָּאֵר הַיָּטִב" (כז,ח) - "פְּרִישׁ יֵאוֹת". לכאורה פירוש וביאור הם שמות נרדפים. ואולם הראי"ה קוק בהקדמתו ל"עין איה" הבחין בין ביאור הנקשר ל"בָּאֵר מִים חַיִּים", נביעת המקור, לתכונת הפירוש שהיא "הרחבת הקמטים כדי לעמוד על כל הרחבתו של המאמר" מלשון פְּרִישָׁה ומתיחה, כדרך הכתוב "וְיִפְרֹשׁ חֲשֹׁחַה לְשָׁחוֹת" (ישעיה כה,ל).
ב. עפ"י מדוקדק תרגום "פְּרִישׁ": בעוד שזרגת מרע"ה היא כתכונת הבאר הנובעת בחינת "ונעשה כמעין המתגבר וכוהר שאינו פוסק" (אבות ו,א) וזהו "הַזֵּאִיל מִשָּׁחַ בָּאֵר", בת"א "פְּרִישׁ" נרמזים דברי חז"ל "באר את התורה, בשבעים לשון פירשה להם" (סוטה לה,ג). כלומר לא זו בלבד שמה שחזר על התורה שבכתב אלא גם דרש את ההלכות הנלמדות ממנה בחינת פירוש שהיא "הרחבה של עצם הדברים שכבר ישנם בתוך המאמר אלא שבו הם מקופלים" ("עין איה", שם).

ג. גם התרגום נרמז בלשון "פְּרִישׁ" כדרשת חז"ל: "מאי דכתיב וַיִּקְרָא בִּסְפָר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים מִפְּרִישׁ וְשׁוֹם שָׁכַל וַיְבִינֵנוּ בְּמִקְרָא (נחמיה ח,ח) וַיִּקְרָא, זה מקרא. מִפְּרִישׁ, זה תרגום" (מגילה ג,א).
ד. בכך מתבארת גם תוספת "פְּרִישׁ יֵת אוֹלְפֵן אוֹרִיתָא": במקום אחר הוכח שבת"א מלת "אולפן" נתייחדה לדיבור הצופן משמעויות נסתרות. וכן נרמז גם כאן: בנוסף לתושב"כ, משה גם דרש אותה בפרטיה וזקדוקיה וזהו "אולפן אוֹרִיתָא".

א יד וְתַעֲנֵנוּ אֹתִי וְתֹאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת:

ספר תורת הטעמים של הרב אברהם ויסבלום נר"ו עמ' תקיג

פיסוק הטעמים: וְתַעֲנֵנוּ אֹתִי / וְתֹאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת: ויש להעיר, כי בדרך כלל הפעלים 'ויען ויאמר' מחוברים. לדוגמא: וְתַעֲנֵנוּ וְתֹאמְרוּ אֵלַי חֲטָאנֹה לָהּ (פסי מא); וַיַּעֲנֵנוּ כָּל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דִּבַּר ה' נַעֲשֶׂה (שמות יט ח); וַיַּעַן עַכְּנָן אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר (יהושוע ז כ); וַיַּעֲנֵנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמְרוּ (יהושוע ט כד), ועוד רבים (למעלה ממאה פסוקים).

א"ה: להוציא מטעות, בדוגמאות כאן או שהפועל ענה הוא בטעם מפסיק – דוגמה ראשונה, או שיש מפסיק חוצץ בין הענייה לאמירה במלים שאחרי הענייה, כוונת ידידנו שבמערכת המפסיקים הגדולים והקטנים (משנים ושלישים לעומת מלכים) ויען מחובר לוואמר בהשוואה להמשך המקרא.

ומצאנו שלושה פסוקים הדומים בפיסוקם לכאן. וַיִּסַּף הַנֶּעֱרָ לַעֲנֹת אֶת־שָׂאוֹל וַיֹּאמֶר הַגָּה נִמְצָא בְיָדִי רֶבֶעַ שָׁקֶל בַּסֶּף (שמואל א ט ח); וַיַּעַן שְׂמוּאֵל אֶת־שָׂאוֹל וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הִרָאָה (שם פסי יט); וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׂאוֹל אֲבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוֹמַת מֶה עָשִׂה: (שמואל א כ לב). אך בכל אלו מובן הפיסוק, כי תבת ויען התארכה ע"י משלימים שונים, אך בפסוק שלנו אין זה כך. וצריך עיון מה נשתנה מכל התורה.

בהערה. אך יעוין ברש"י כאן שכתב חלטתם את הדבר להנאתכם. היה לכם להשיב: משה רבנו, ממי נאה ללמוד, ממך או מתלמידך? לא ממך, שנצטערת עליה! אלא ידעתי מחשבותיכם; הייתם אומרים: עכשיו יתמנו עלינו דיינים הרבה; אם אינו מכירנו, אנו מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים (ראה ספ"ד יד). עכ"ל. ולפי דברים אלו יש לבאר פיסוק הטעמים, דהנה תשובת בני ישראל יכלה להיות בשלושה אופנים: א לבקש משה

א מא וַתַּחֲבֹדּוּ אִישׁ אֶת-כָּלִי מַלְחַמָּתּוֹ וַתִּהְיֶנוּ לַעֲלֹת הַהָרָה: טיפת דיו של רש"י – הרב יצח' ישע"י וייס נר"ו רב ואב"ד קהלת נוה אחיעזר
ברש"י: וַתִּהְיֶנוּ – לשון "הננו ועלינו אל המקום" (במ' יד,מ); וזה הלשון שאמרתם, לשון 'הן', כלומר: מזדמנתם⁸.

ותהינו, לשון הננו ועלינו אל המקום. זהו הלשון שאמרתם, כמו שכתב רבי מנחם: 'ותהינו, פתרוננו אמרתם הננו ועלינו'. ומבאר רש"י ש'הננו' לשון הן, דהיינו ככל המילים מהמקרא שהביא מנחם במחלקה ה'הן'. שפירושם 'הרי', ולא 'כן' בלשון משנה ובארמית כדברי הגאונים, או מידת הין כדרשת חז"ל. וא"כ 'הננו' הוא 'הרי אנו' שאומרים אלו שהכינו וזימנו עצמן, כלומר [=ואם כן] ותהינו פירושנו, וזדמנתם זימנתם עצמכם [לעלות].

במדבר רבה (במדבר יז, א) ותחינו לעלות ההרה, מהו ותחינו, שהיו אומרים מטיפה לטיפה נתמלא ההין. כתוב אחד אומר ותזידו (דברים א, כג), וכתוב אחד אומר ותחינו, מהו ותזידו, שהזידו על חניותיו של הקב"ה. וביאר במתנות כהונה נראה שראו שהארון ברית ה' לא מש ממקום החניה, ואעפ"כ הזידו המה ועלו. ודרש ותחינו לשון חניה, בחילוף ה"א בחי"ת אותיות אהה"ע. והרד"ל כתב: ואפשר צ"ל על הניותיו בה"א, ור"ל על נחת רוח ורצונו של מקום, שבכל צרתם לו צר, ולא נחה שיפלו ביד האמורי. והן הזידו ותחינו, עשו רצון הנאת עצמם לפי דעתם. – בדרש הראשון 'ותחינו' מלשון 'מדת הין', וביארו בעלי התוס' (דעת זקנים והמיוחס לרא"ש): מדבר מועט נתמלאת סאתם, כלומר בשביל דבר מועט כעס הקב"ה עלינו. ובמדבר אגדה (לרבי משה הדרשן): ותחינו, מלאתם הין, לקיים מה שנאמר בַּמִּלֵּאוֹת שִׁפְקוֹ יֵצֵר לוֹ (איוב כב, כ). פירש שבמעשה זה נתמלא ההין, שהגדישו על ידי זה את הסאה. [והאבן עזרא מעיר כדרכו: ויש אומרים שהוא מגזרת הין', והטעם, מדה, והוא רחוק]. – והדרש השני שאינו בדרך פשוטו של מקרא, 'ותחינו' עקרתם מחייתכם. או ביטלתם הנאתו של הקב"ה.

בִּתְרֻגּוֹם אוֹנֶקְלוֹס: וְשִׁרְיָתוֹן לְמִיֶּסֶק לְטוֹרָא, וְכֵן בִּתְרֻגּוֹם יוֹנָתָן, וְהוּא לְשׁוֹן הַתְּחִלָּה, 'וְתַחֲלוּ', כִּמוּ הוּא הִחֵל לְחַלּוֹת (בְּרֵאשִׁית י' ח), שְׁתוּרָגֵם הוּא שְׂרִי לְמִיָּהוּי, כִּמוּ שִׁכְתָּב בְּמִתְרַגְּמָן (לִרְ"א בַּחֹד) עֵרֶךְ 'שְׂרָה' וּבִתְרֻגּוֹם יִרְעֵשְׁלָמִי כֶּת"י רוֹמִי: 'אוֹחִיתוֹן' לְמִיֶּסֶק לְטוֹרָא. וְתֻרְגּוֹמוֹ וּמִהֲרָתָם, כִּמוּ שִׁמְתֻּרְגָּם אוֹנֶקְלוֹס אֶת וַיִּמְהַר וְאוֹחִי כִּמוּ שֶׁהֲרָאֵנִי הִרְ"ר אֵלִיהוּ לִוִּין. וְאוֹלֵי צ"ל 'אוֹחִילָתוֹן' שֶׁפִּירוּשׁוֹ 'וְהַחִילוֹתָם', כַּעֵין הָאוֹנֶקְלוֹס. וּבִהֲעֵרוֹת מֵבִיא גִירְסָה 'וֹדָתוֹן', אוֹלֵי פִירוּשׁוֹ 'וְהִעֲזַתָּם', כִּמְשֻׁמְעוֹת 'וְתִהְיֶנּוּ' בִּשְׁפָה הַמְדוּבֶרֶת כִּיּוֹם.

רבי סעדיה גאון בתפסיר (תרגום ערבי) שלו, תרגם 'ובאדרתם', ופירש בנוה שלום (לר' עמרם קורה, בתוך חומש (כתר תורה תאג') מיהרתם, כמו שאמרו הגנו ועלינו. אבל בפירושו (נספחות לפירושי רס"ג על התורה עמ' רז) כתב: ופירשתי ותהינו 'ואנעמתם', וגזר מלשון חכמים (בבא מציעא צט, א) כדי שיהיה הין שלך צדק. והוא אמרם שם הגנו ועלינו אל המקום אשר אמר ה' (חסר ההמשך). – נראה שבתרגום פירש הגנו ועלינו, הנה אנחנו עולים, במשמעות מיד אנחנו. וזהו ותמהרו. ובפירושו תרגם ותהינו מלשון 'הין שלך', שפירושו (בלשון משנה (מנחות י, ג), ובארמית 'אין') 'כן שלך', ואמרתם כן אנו נעלה. וכן פירש הגנו ועלינו, כן

4

פירוש הגאונים 'ותהינו' – ואמרתם כן נעלה

גם בתשובות הגאונים (הרכבי, טו): וששאלת, מהו המתרגם פסוק כצורתו [הרי זה בדאי] (קידושין מט, א). כך ראינו, כי זה הוא המעתיק פסוק מלשון ללשון, ואומר כך אמר משה, ולכן נתכוון... וכגון ותהינו לעלות ההרה. יש מפרשין מלשון הין [=כן בלשון משנה], כי מקודם נמנעתם נכמו שנאמר (דברים א, כו) ולא אביתם לעלות, ואז אמרתם הין נעלה וכו'. נענה בתשובות הגאונים (הרכבי, רמח): וכמו ותהינו לעלות ההרה. יש שפירש מלשון הין, כי לפני מזה נמנעתם, ואז אמרתם הן נעלה. ויש שמפרשין מזולת הלשון הזה. – פירש כעין רס"ג ואמרתם כן נעלה, אלא שהוסיף שהיא חזרה ממה שאמרו תחילה שלא יעלו.

פירוש הפסיקתא כגאונים 'ותהינו' – ואמרתם כן נעלה

גם בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב מרבי טוביה ב"ד אליעזר) פירש כעין הגאונים: ותהינו, לשון הין, הייתם מתקנין עצמכם לעלות ההרה, כלומר הין הין [=כן, כן].

פירוש רבי מנחם 'ותהינו' – ואמרתם הרי אנו

במחברת מנחם (ערך הן): האחד, והנה נצב על עלתו (במדבר כג, ו), הנם כתובים (מלכים יד, יט), הנה הנם (ישעיה מא, כז), הנני בני (בראשית כב, ז), הנכם היום (דברים א, י), ויתכן להיות מגזרתו ותהינו לעלות ההרה, פתרונו אמרתם הננו ועלינו (במדבר יד, מ), וקרוב מגזרתו ויאמר לבן הן לו יהי כדברך (בראשית ל, לד), אבל העניין יפרידם כמעט. – פירש 'ותהינו', אמרתם 'הננו' [=הרי אנו], שהוא 'הן אנו', וה' בלשון המקרא פירושו 'הרי', 'הנם' הרי הם, 'הנני' הרי אני, 'הנכם' הרי אתם. – גם רבי מנחם מפרש 'הננו' כרס"ג 'הן אנו', אלא שרס"ג פירשו לפי ה'הן' שבלשון המשנה שהוא 'אין' בארמית, וכן בלשון הקודש, כן אנו, ורבי מנחם פירש 'הן' בלשון מקרא 'הרי אנו'.

פירוש רבי דונש 'ותהינו' – ותאיצו, ותמהרו

ורבי דונש בתשובותיו (ע' 59) משיג: וגזרת ותהינו לעלות ההרה, מן הן עוד היום גדול (בראשית כט, ז), ולפינו במחברת לא זכר כלל פסוק זה, והן הוא מתיבות העניינים נכלומר מילות קישור, כגון אם, גם, למען, אך, בעבור. כמו שביאר רבי דונש בתחילת הקדמתו, שכל המבטא מחולק על שלשה חלקים, שמות ופעלים ותיבות העניינים, לא תקבץ הנון ולא תפעל לאמור ממנה הן והין תהינו. כאשר לא תקבץ את השמים (בראשית א, א) אתים, ולא תפעל, לאמור מן את יאית, תאיתו, במשקל תהינו. וכן לא יאמר מן עם ה' החסד (תהלים קל, ו), עם יעים, תעימו. רק נאמר אין למלה דמיון במקרא, ופתרון ותהינו לפי הענין ותאיצו לעלות ההרה. והתבונן ודע כי עצת נפתלים נמהרה. – וכן תרגם בירושלמי כת"י רומי, וכנ"ל. נורבינו תם בהכרעותיו לא הכריע, כתב: פתר מנחם ותהינו ותאמרו הננו ועלינו. ודונש משיבו כי הן לא יתפעל. אולי כדבריו כן הוא. גם דברי מנחם אולי יתכנו. ואנחנו לא ידענו, ויען נאנס רז, ולא עלתה כארז. – לדעת רבי דונש פירוש 'ותהינו' 'ותאיצו', שהוא 'ותמהרו'.

תשובת האבן עזרא על השגת רבי דונש

והרב אבן עזרא (כאן) כתב: ותהינו, ותאמרו הן. ואל תתמה איך יבוא פעל נגזר ממלה מדובקת נכן מכנה האבן עזרא את תיבות העניינים, כי כן מלת 'על' נגזר ממנה הפעל עלה, אעלה. גם 'פן' שמצאנו אפונה (תהלים פח, טז), כאשר פירשתי. ושם בתהלים פירש: ומלת אפונה מגזרת פן, כמו אעלה מגזרת על, ותהינו מגזרת הנה.

תשובת רבי יוסף קמחי על השגת רבי דונש

ובספר הגלוי (לר"י קמחי, עמ' 36, עט) כתב בעקבות הרב אבן עזרא: ותהינו פתר אותו מנחם מן הן, כמו שאמר הכתוב הננו ועלינו. ומה התבונן בו, כי הנכון בקרבו, כי הרבה נמצאות מלות הדבק שהם מלות העניינים, פעמים מצטרפים בשמוע, כמו נשאתי אִמִּי אֶפְנָה (תהלים פח, טז) שהוא מלשון פן, כי אמר המשורר עָלִי סִמְכָה חֲמָתְךָ (תהלים פח, ח), בִּי תִמְכָּה יְמִינְךָ (תהלים סג, ט), ואח"כ אמר נשאתי אִמִּי אֶפְנָה, כל ימי הייתי מפחד פן יגרמו לי עוונותי, וכל שענה ושענה הייתי אומר פן יהיה כך וכך, ואפונה מלשון פן, כל עת הייתי אומר פן פן. נוכן פירש בנו הרד"ק שם, וכן מצינו ברברי רבותינו [ברכות ד, א] שאמרו

שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו מבזה את המועדות הנה ידוע מאחז"ל כל המעמיד דין שאינו הגון כאילו נוטע אשירה בישראל בגמ' סנהדרין ד' ז' ואין לך שאינו הגון יותר גדול מזה שהוא משובש ומופסד בדיעותיו בעיקרי האמונה ומקולקל גם במעשיו ולא למד ולא שימש כל צרכו הנהו חוטא ומחטיא את אחרים עמו בפתוי וביטוי שפתים ככתוב נְבִיאִךָ חָזוּ לְךָ שְׂוֹא וְתַפֵּל (איכה ב, יד).

מהנ"ל י"ד שטו באופן שהוראה זו פשוטה בעיני כביעתא בכותח' לקיים את כל תוקף גזירת הגאון אריה דבי עלאה אבדק"ק בריסק דליטא בכל פרטיו ככתוב ולא אפונה כי אם יגיעו דברינו אלה לעיני כבוד אור ישראל וקדושו הגאון מבראד מוהרש"ק נ"י. יודה על אמתת דברינו ויקבל האמת ממי שאמרו.

משיב דבר ד נ וגם המה לא אפונה אשר יחושו לדבר הקשה להוציא אשה מבעלה, ולפגום בתו של א"א וזרעו של אהרן מן הכהונה ולא יחדול מראשי המדברים בזה לחקור ממי שרואה לפניו גדול ממנו בדורו.

בעניין אפונה יש לעיין גם ברש"י במס' סנהדרין וברש"י במשלי על אֶפְנִי (משלי כה, יא).

מגילת איכה ותשעה באב עח

דקדוקי קריאה וטעמים והדרכה לקורא במגילת איכה וקריאות תשעה באב

א	א רַבְּתִי .... רַבְּתִי: שתיהן מלעיל. כְּאַלְמָנָה: הכ"ף בשוא, לא בקמץ. שְׂרֵתִי: ש"ן שמאלית ומלעיל ¹⁰
א ב	ב בָּגְדוֹ בָּהּ: טעם נסוג אחור לב"ת והשוא בגימ"ל נע. הֵיוּ לָהּ: טעם נסוג אחור לה"א
א ג	ג מַעֲנִי: במלעיל
א ד	ד בְּתוֹלְתֶיהָ נוֹגֹת: הנר"ן דגושה
א ה	ה שָׁלוֹ: במלרע. עַל רֶב-פְּשָׁעֶיהָ: תיבת עַל בלבד במונח ורק ההמשך במקף
א ו	ו וַיֵּצֵא מִן בֵּית-מִבְּת-צִיּוֹן: לשים לב לקרי וכתוב
א ז	ז עֲנִיָּה: העי"ן בקמץ קטן והנר"ן בשווא נח. מִחֲמַדֶּיהָ: המ"ם בשורק. מִיָּמִי קֶדֶם: טעם נסוג אחור
	למ"ם הראשונה. שְׁחָקוֹ: ש"ן שמאלית. עַל מִשְׁבֶּתָּהּ: תיבת עַל במרכא ולא במקף
א ח	ח וַתָּשֶׁב: השי"ן בקמץ קטן
א ט	ט אֶת-עֲנִיִּי: העי"ן בקמץ קטן והנר"ן בשווא נח, היר"ד אחריה בחירק מלא
א י	י פָּרַשׁ: הטעם נסוג לפ"א, ש"ן שמאלית. כָּל-מִחֲמַדֶּיהָ: שתי הממ"ם בפתח בשונה מפסוק ז
א יב	יב כָּל-עֲבָרֵי דָרְךָ: טעם נסוג אחור לעי"ן והב"ת בשוא נע, תיבת דָּרְךָ במלעיל ¹¹ . וְרֵאיוֹ: במדויקים בטעם זקף, לא ברביע
א יג	יג שָׁלַח-אֶשׁ: געיה בשי"ן. פָּרַשׁ: הטעם לא נסוג, ש"ן שמאלית
א יד	יד נִשְׁקָדָּה: ש"ן שמאלית. יִשְׁתַּרְגְּוּ: ש"ן שמאלית והטעמה משנית בתי"ו (מרכא)
א טז	טז יִרְדֶּה מַיִם: טעם נסוג אחור ליר"ד והר"ש אחריה בשווא נע
א יז	יז פָּרְשָׁה: ש"ן שמאלית
א יט	יט לְמַאֲהָבִי: המ"ם בשווא נח
א כ	כ חֲמַרְמָרוֹ: החי"ת בחטף קמץ, המ"ם השנייה בקמץ בניגוד לפרק ב יא. נֶהֱפָךְ: הה"א בשווא נח (נשמעת כעין ה"א במפיק) והפ"א אחריה בדגש קל
א כא	כא נֶאֱנַחְתָּה: הטעם בחי"ת מלרע. אָנִי: במלעיל. וַיִּהְיוּ: וא"ו החיבור בשווא נע

¹⁰ הקורא מלרע משנה משמעות

¹¹ טעם סגול אינו מורה על מקום ההטעמה

ב ג בַּחֲרִי-אַף: הַבִּיט בַּקֶּמֶץ רָחֵב וְהַחִיט בַּחֲטָף קֶמֶץ. אֲכָלָהּ: הָאֵלֶּף בַּקֶּמֶץ גָּדוֹל וְהַכֹּף בַּשּׁוּוֹא נֶעַ

ב ד וַיִּהְיֶה: בַּטֶּעַם זָקָף קֶטָן

ב ה וַיִּרְבֵּ: הַיּוֹד בַּסּוּג, הַקּוּרָא בַּחִירָק מִשְׁנֵה מִשְׁמַעוֹת

ב ו שָׂכָו: שִׁין שְׁמַאלִית

ב ח נָטָה קָו: טֵעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִנּוּן. וַיֵּאָבֵל-חֵל: הַעֲמָדָה קֵלָה בִּיּוֹד מִפְּנֵי הַגְעִיָּה וּבִכֵּךְ לִמְנוּעַ הַבִּלְעִת הָאֵלֶּף הַחֲטוּפָה שְׁלֹא אַחֲרֶיהָ

ב י יִדְמֹו: דָּגֵשׁ חִזָּק בַּדִּלּוֹת וּבַשּׁוּוֹא נֶעַ, לִשּׁוֹן דִּמְמָה¹²

ב יא כָּלוּ: בַּמִּלְרַע. חֲמַרְמָרוּ: בַּמִּלְרַע, הַחִיט בַּחֲטָף קֶמֶץ וְהַמֶּם הַשְּׁנִיָּה בַּשּׁוּוֹא נֶעַ בַּשּׁוּנָה מִקּוּדְמָה בַּקֶּמֶץ (פֶּרֶק א כ)

ב יב פָּחַלָּל: הַעֲמָדָה קֵלָה בַּכֹּף לְהַדְגִּישׁ הַסּוּג הַמּוּרָה עַל מִיּוּדַעַ

ב יג מִי יִרְפָּא-לָךְ: יֵשׁ לְהִיזָהֵר מִהַדְבָּקָת הַתִּיבּוֹת מִפְּנֵי צִלְלֵי הַיּוֹד הַמְשׁוּתָף לַשְּׁתִּיָּהֵן

ב יד חָזוּ לָךְ: טֵעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִחִיט. וַיִּחָזוּ לָךְ: טֵעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִיּוֹד

ב טו כָּל-עֲבָרֵי דָרְךָ: טֵעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לַעֲיִן. כָּלִילָת יָפִי: טֵעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לַלֶּמֶד

ב טז וַיִּחַרְקוּ-שֵׁן: גְּעִיָּה בִּיּוֹד. בִּלְעָנָו: הַלֶּמֶד קְמוּצָה מִפְּנֵי הָאֲתַנַּח שֶׁהָאֵרֶךְ אֶת הַתְּנוּעָה, עִם זֹאת הָעִיִּין בַּשּׁוּוֹא נֶחַ

ב יז זָמָם: קֶמֶץ בַּמֶּם הָרֵאשׁוֹנָה. מִימֵי-קָדָם: גְּעִיָּה בַּמֶּם הָרֵאשׁוֹנָה

ב כ עֲלָלִי: הַלֶּמֶד הָרֵאשׁוֹנָה בַּשּׁוּוֹא נֶעַ וְלֹא בַּחֲטָף פֶּתַח כֹּפִי שֶׁמוֹפִיעַ בַּחֲלָק מִהַדְפּוּסִים

ב כא בַּחֲרָב: הַעֲמָדָה קֵלָה בַּבִּיט לְהַדְגִּישׁ הַסּוּג הַמּוּרָה עַל מִיּוּדַעַ

פֶּרֶק ג יֵשׁ לְהַעֲיִר, שֶׁהַנִּיגוֹן הַמְּקוּבָּל ב'אֲנִי הַגִּבּוֹר' אֲצֵל הָאֲשַׁכְנָזִים שֶׁהוּא מַעֲיִן שִׁיר - גּוֹרֵם לְבַעֲלֵי הַקְּרִיאָה לְהַפּוֹךְ הָרַבָּה מִיָּלִים לְמַלְעִיל בַּמָּקוֹם מִלְרַע וּבִכֵּךְ, לַעֲיִתִים, כְּדֵי לִשְׁנוֹת מִשְׁמַעוֹת.

כֹּאֵן הַפְּסוּקִים קְצָרִים, הֵם אֵינֵם מַחֲלָקִים בְּאֲתַנַּח אֵלָּא בַּזָּקָף אוֹ טַפְחָא. חוּץ מִפְּסוּק נו קוֹלִי שְׁמַעְתָּ

ג א עֲנִי: הָעִיִּין חֲטוּפָה וּבַמִּלְרַע

ג ב וַיִּלָּךְ: הַלֶּמֶד בַּפֶּתַח וּמוֹטַעַמַת

ג ז נִחְשָׁתִי: הַחִיט בַּקֶּמֶץ קֶטָן

ג ח שְׁתָּם: שִׁין שְׁמַאלִית

ג יא וַיִּפְשַׁחְנִי: הַשִּׁין בַּשּׁוּוֹא נֶעַ בְּגִלְלֵי הַדָּגֵשׁ

ג יג בְּכִלְיָתִי: הַלֶּמֶד בַּשּׁוּוֹא נֶחַ וְהַיּוֹד אַחֲרֶיהָ בַּחוּלָם; אֲשַׁפְתִּי: פ"א בַּקֶּמֶץ וְתִיּוֹ רַפָּה בְּנִיגוּד לַד הָאֲשַׁפְתּוֹת:

ג יד הֵיטִי שְׁחָלָה: שִׁין שְׁמַאלִית בַּדָּגֵשׁ חִזָּק מִדִּין אֲתִי מִרְחִיק, מִקְרָה חֲרִיג¹³

ג טו הַשְּׁבִיעֲנִי: שִׁין שְׁמַאלִית

ג טז בַּחֲצָץ: הַעֲמָדָה קֵלָה בַּבִּיט לְהַדְגִּישׁ הַסּוּג הַמּוּרָה עַל מִיּוּדַעַ

ג יז זָכַר-עֲנִי: גַּם הַכֹּף וְגַם הָעִיִּין בַּקֶּמֶץ קֶטָן, הַנּוֹן בַּשּׁוּוֹא נֶחַ וְהַיּוֹד אַחֲרֶיהָ בַּחִירָק מִלָּא

ג כב לֹא-כָלוּ: בַּמִּלְרַע

¹² הַקּוּרָא בַּשּׁוּוֹא נֶחַ מִשְׁנֵה לַדְמִיּוֹן

¹³ דָּגֵשׁ אֲתִי מִרְחִיק אַחֲרֵי חִירָק, וּבִאֲוֹת שׁוּוֹאִית. בַּמָּקוֹם אֶחָד [זָכְרִיָּה א טו] בַּמֶּם, בַּשָּׂאֵר מִקּוּמוֹת (כּוֹלָל אַחֲרֵי שׁוֹרֶק) בְּאוֹתִיּוֹת הַשְּׁנִיּוֹת. יִתְכֵּן שִׁסִּיבַת הַדָּגֵשׁ בְּגִלְלֵי הַגְּרוּנִית, דּוּגְמַת קוּמוֹ סַעוּ

ג כט **בַּעֲפָר**: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע

ג ל **יִשְׁבַּע**: שי"ן שמאלית

ג לד **אֶסְרִי אֶרֶץ**: טעם נסוג אחור לסמ"ך

ג לז **וַתְּהִי**: במלעיל

ג מ **נִחַפְּשָׁה**: שי"ן שמאלית

ג מד **בַּעֲנָן**: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע

ג מז **הִיָּה לָנוּ**: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה. **הַשָּׂאת**: שי"ן ימנית!

ג מט **הַפְּגוֹת**: הה"א בחטף פתח ולכן הפ"א אחריה רפה

ג נ **וַיֵּרָא**: במלעיל

ג נו **אֶל-תַּעֲלֹם**: העי"ן בשווא נח. **אֲזַנְךָ**: במלרע והנר"ן בשווא

ג נז **אֶקְרָאָךְ**: כ"ף סופית דגושה

ג נט **שִׁפְטָהּ**: השי"ן בקמץ קטן והפ"א אחריה בשווא נח

ד א **יִשְׁנָא**: שי"ן ימנית

ד ב **הַמִּסְלָאִים** המ"ם בשווא נח. **לְנִבְלִי-חֶרֶשׁ**: שי"ן שמאלית

ד ג **חֲלָצוּ שֵׁד**: טעם נסוג אחור לחי"ת והלמ"ד בשווא נע

ד ד **שְׂאֵלוּ לָחֶם**: טעם נסוג אחור לשי"ן

ד ה **נִשְׁמּוּ**: דגש חזק במ"ם, לשון שממה

ד ו **וְלֹא-חָלוּ בָּהּ**: הטעם בחי"ת

ד ז **זָכוּ ..... צָחוּ**: שתי המילים מלרע. **אֲדַמּוּ עֵצִים**: הטעם נסוג לאל"ף

ד ט **חֲלִילִי-חֶרֶב מַחֲלִלִי רָעַב**: בתיבות **חֲלִילִי- / מַחֲלִלִי** למ"ד ראשונה בשווא נח על אף הקושי.

שִׁהֶם: הטעמה משנית בשי"ן. **שִׁדִּי**: שי"ן שמאלית

ד י **רַחֲמֵנִיזוֹת**: העמדה קלה במ"ם, הנר"ן בחירק חסר והיור"ד בדגש חזק ובחולם

ד יד **נָעוּ**: הטעם בעי"ן מלרע

ד טו **קָרְאוּ לָמוֹ**: טעם נסוג אחור לקו"ף והרי"ש בשווא נע. **נָצוּ מִלְרַע**. **גַּם-נָעוּ**: מלעיל

ד יח **צָדוּ**: מלרע

ד יט **אָרְבוּ לָנוּ**: טעם נסוג אחור לאל"ף, והרי"ש בשווא נע

ד כא **תַּעֲבֶר-כּוֹס**: הבי"ת בקמץ קטן. **וַתִּתְּעָרִי**: מלרע

בפרק ה יש לשים לב לרבוי "כתיב-קרי"

ה א **מָה-הִיָּה לָנוּ**: הטעם נסוג לה"א

ה ג **כֹּאֲלִמְנוֹת**: הכ"ף בשווא לא בקמץ

ה ה **הוֹנַח-לָנוּ**: הנר"ן רפויה, שתי המילים מוקפות אבל הגעיא (מתג) דווקא בנר"ן ולא בה"א¹⁴

ה ו **נִתְּנּוּ**: הת"ו בפתח ומוטעמת

¹⁴ כל זה בניגוד לדפוסים מסוימים בהם תנ"ך קורן. ואמנם לפי המ"ש הנר"ן דגושה

ה ח מְשָׁלוּ בָנוּ: טעם נסוג אחר למ"ם, והשי"ן בשוא נע

ה יב נְהַדְרוּ: הה"א בשווא נח ודגש קל בדל"ת

ה טו נְהַפְדוּ: הה"א בשווא נח ודגש קל בפ"א

ה כא הַשִּׁבְנוּ... פסוק זה, נאמר בקול ע"י הציבור לפני הקורא (יש עדות שנוהגות כן פעמיים)

קריאות תשעה באב, דברים ד כה:

כה וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל: טעם נסוג אחר לשי"ן. בְּעֵינֵי ה' - אֶלְהִיד: המרכא במילה בְּעֵינֵי

כו הַעֲדִיתִי: במלעיל, טעם תלישא אינו מורה על מקום ההטעמה

ל וְשַׁבַּת ..... וְשָׁמַעַתָּ: שתיהן במלרע

לא נִשְׁבַּע: יש להקפיד על קריאת העי"ן שלא תישמע כה"א

לב הִנְהִיחָה: ה"א שנייה בשווא נח

לג הַשְׁמַע: במלעיל ונחץ קל במ"ם מפני הגעיה

לה הִרְאָתָה: הה"א בקמץ קטן

לו לִי־סֶרֶךְ: כ"ף סופית דגושה

לח לְהוֹרִישׁ גִּזְיִם גְּדֻלִּים וְעַצְמָיִם: יש לשים לב לצירוף הטעמים הנדיר. לָתֶת-לָךְ: יש להעמיד קלות את הלמ"ד הראשונה

לט : וַיִּדְעַתָּ ... וְהַשְׁבַּתָּ: שתיהן מלרע

מ וְשָׁמַרְתָּ: מלרע

הפטרה לקריאה ביום ט' באב, ירמיהו ח יג – ט כג:

נוהגים לקרוא במנגינת איכה עד ט כא ופס' כב-כג במנגינת הפטרה רגילה. על הקורא לשנן היטב את המעבר בין המנגינות, בעיקר לאחר ברכת ההפטרה במנגינה רגילה ותחילת הקריאה במנגינת איכה. לשם כך ומפאת הקושי, מומלץ לחזור פעמים רבות על חציו הראשון של הפסוק הראשון בהפטרה אֶסְפֹּם נְאֻם-ה' במנגינת איכה כך שמיד אחרי הברכה מילים אלו שגורות בפי הקורא במנגינתם הנכונה. אפשר ואף רצוי לעשות דבר דומה במעבר הבא בין המנגינות בפס' כב כָּהֵן אָמַר ה'

ח טז נִחְרַת: החי"ת בשוא נח לא בחטף. וַיֵּשְׁבִי בָהּ: טעם נסוג אחר ליר"ד והשי"ן בשוא נע

ח יח מִבְּלִיגִיתִי: במלרע, הטעמה משנית בלמ"ד (מרכא)

ח יט מִרְחֻקִּים: המ"ם בפתח; יש להיזהר לא לשכל אותיות (מְרַחֵם¹⁵). קָהֵל: יש להעמיד את קריאת הה"א והאל"ף אחריה נחה¹⁶

ח כ כָּלָה קִיץ: טעם נסוג אחר לכ"ף

ח כא הַשְּׁבַרְתִּי: הה"א בקמץ קטן; הבי"ת בקמץ רחב. שְׁמָה: במלרע ודגש חזק במ"ם. הַחֲזַקְתָּנִי: הקו"ף קמוצה והתי"ו בשווא נח

ח כב הַצָּרִי: הצד"י בחטף קמץ ודגש

ח כג חֲלָלִי: למ"ד ראשונה בשווא נע ולא בחטף

ט א וְאַעֲזָבָה: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן הסגולה

¹⁵ שיר השירים ה יג.

¹⁶ הֵיךְ מִנְחַת שִׁי: האל"ף (של השם) נחה. ולכן קוראים כאן הֵיךְ-

ט ב וַיִּדְרְכוּ הַיּוֹד בפתח לא בחירק

ט ג יַעֲקֹב: העי"ן בשווא נח

ט ד יִהְיֶה לָּו: ה"א קמוצה ותי"ו רפויה

ט ז שְׁלֹם אֶת-רַעְהוּ: במהפך פשטא ולא בפשטא מונח, אֶת- מוקפת. אֶרְבּוֹ: האל"ף בקמץ קטן

ט ח לֹא-אֶפְקֹד-בָּם: הקו"ף בקמץ קטן

ט ט נִצָּתוּ: הצד"י בשוא נע בגלל הדגש, בעיקר צריכים להיזהר הקוראים תי"ו רפויה כסמ"ך, כן הדבר גם בהמשך פס' יא. מִבְּלִי-אִישׁ: יש להיזהר לא להדביק את התיבות. נִדְדוּ: דל"ת ראשונה בשווא נע ולא בחטף

ט יא וַיִּגְדָּה: במלרע ומפיק בה"א. אֲבָדָה: האל"ף בקמץ רחב והבי"ת בשווא נע

ט יב -עֲזָבָם: עי"ן בקמץ קטן. וְלֹא-הִלְכוּ בָּהּ: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה והלמ"ד בשוא נע

ט טז הִתְבַּוְּנוּ: הטעמה משנית בבי"ת (מרכא). לִמְקוֹנָנוֹת: המ"ם בשווא נח והנו"ן הראשונה בשווא נע

ט יז וְתִשְׁנֶה... וְתִרְדָּנָה: וא"ו החיבור בשווא נע

יח בְּשָׁנוֹ: יש מתג בנו"ן בנוסף למהפך בבי"ת, למרות החולם בבי"ת (תנועה גדולה), השי"ן אחריה בשווא נח

ט כ כִּי-עָלָה מָוֶת: טעם נסוג אחור לעי"ן יש מתג בלמ"ד בנוסף למהפך בעי"ן

ט כג עֲשֵׂה חֶסֶד: טעם נסוג אחור לעי"ן

קריאת התורה למנחה בתענית ציבור:

לב יא לָמָּה: במלרע וללא דגש במ"ם, עקב הסמיכות לאל"ף של שם ה'

לב יב לָמָּה: במלעיל¹⁷ ומ"ם דגושה. בְּהָרִים: העמדה בבי"ת להבליט את הסגול המורה על ידוע.

וְלִכְלֹתָם: לפי תוכנת הכתר, הדרבן (המתיגה, כלומר הקדמא המשמשת כטעם משנה) מעל השורק¹⁸

לב יד וַיִּנָּחֶם: במלעיל

לד ה בָּעֵתָּה: העמדה בבי"ת להבליט את צורת המיודע. וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה': טעם טפחא בתיבה בְּשֵׁם והבי"ת רפה¹⁹

לד ט וּלְחַטָּאתָנוּ: הטי"ת קמוצה לשון יחיד לא בחולם

לד י כִּי-נִזְרָא הוּא: תיבת נִזְרָא במלרע, אין טעם נסוג אחור לנו"ן

הפטרה למנחה של תענית ציבור ישעיהו נה-נו:

נה ז וַיִּשָּׁב: וא"ו החיבור בשווא נע ובמלרע, לשון עתיד

נה י וְנָתַן זֶרַע: טעם נסוג אחור לנו"ן הראשונה

נה יג הַסִּרְפָּד הִדָּס: פ"ה ודל"ת בפתח

נו א וַעֲשׂוּ: העמדה קלה בוא"ו למנוע הבלעת העי"ן החטופה

¹⁷ התלישא אינה מורה על מקום ההטעמה! הוספה תלישא נוספת על הלמ"ד "ליתר בטחון".

¹⁸ עפ"י תורה קדומה, מעל הכ"ף, כך הוא לפי כל התיגאן

¹⁹ להבדיל מאברהם אבינו בבראשית יב ח: וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'. דהיינו, הקב"ה קרא בשם - ה' (מקיים את דברו: וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה')

לְפָנֶיךָ פסוק יט)

דפי פרשת השבוע של בר-אילן

פרשת דברים וט' באב, תש"ע

אֵלֵי צִיּוֹן וְעִירָהּ

פרופ' נתן אביעזר

המחלקה לפיזיקה

בתשעה באב נהוג בכל קהילות ישראל לקרוא קינות במשך שעות רבות. מן המפורסמות בסדר הקינות האשכנזי היא הקינה האחרונה²⁰ הנאמרת כשהקהל עומד וקורא כאחד: "אֵלֵי צִיּוֹן וְעִירָהּ, כָּמוֹ אִשָּׁה בְּצִירָהּ, וְכִבְתוּלָהּ חֲגוּרָת שָׁק, עַל בְּעַל נְעוּרֶיהָ".²¹

המילה הראשונה בפזמון, "אלי", היא פועל נדיר (מהשורש א-ל-ה) שפירושו "התאבלי" (יואל א: ח), דהיינו, "התאבלי, ציון ועריה". בתי הקינה מתארים את הטרגדיות שפקדו את עם ישראל שבגללן ראוי להתאבל, בכלל זה הגלות, ביטול הקרבנות, חורבן בית המקדש וכו'. בפזמון מופיעות שתי דוגמאות של נשים מתאבלות. הדוגמאות הן נשים משום שהשם "ציון" הוא ממין נקבה, אך בעניין הדוגמאות עולות כמה שאלות.

א. מה פירוש הדימוי "בתולה עם בעל" המופיע בדוגמה השנייה המתארת אבלות: "כמו בתולה [צ"ל: וכבתולה] חגורת שק על בעל נעוריה", הלוא היא נשואה לבעל?!

ב. מדוע כתוב "נעוריה"? האם האהבה בין בני זוג נחלשת במשך הזמן, ורק בנעוריה אבלה האישה על מות הבעל?

ג. שאלה חריפה אף יותר מתעוררת למקרא הדוגמה הראשונה בפזמון, שבה כתוב שעל ציון להתאבל "כמו אישה בצירה". אף שאישה העומדת ללדת מרגישה בדר"כ כאבים חזקים, היא בוודאי אינה מתאבלת. אדרבה! לרוב הנשים לידת הילד היא פסגת השמחה! ואלו שאינן מסוגלות ללדת חשות אכזבה ועצב. והלוא האישה כאן הרתה, ועכשיו, למרבה השמחה, היא עומדת ללדת. איך לידת הילד יכולה א"כ להיות דוגמה של אבלות?

אשר לשאלה הראשונה – פשר הסטטוס של "בתולה עם בעל" מובא בהלכות נישואין. לפי ההלכה הקשר בין איש לאישה מתבצע בשני שלבים, שהיום מתקיימים זה אחר זה מתחת לחופה, ורוב הקהל אינו יודע שהתקיימו שני שלבים שונים. אולם אין צורך לבצע את שני השלבים זה אחר זה כמקובל היום. בעבר חלף זמן רב בין השלב הראשון לשני.

השלב הראשון נקרא "קידושין" (בלשון הגמרא) או "אירוסין" (בלשון התורה). האיש נותן טבעת (כסף קידושין) לאישה בנוכחות שני עדים ומצהיר בפניה: "הרי את מקודשת לי בטבעת זו". קבלת הטבעת על-ידי האישה מסמלת את הסכמתה לקידושין. לאחר שלב זה בני הזוג הם אמנם בעל ואישה, ואי-אפשר לנתק את הקשר ביניהם ללא גט, אולם עדיין חל עליהם איסור לקיים יחסי אישות, ואין חובה על הבעל לפרנס את אשתו (רמב"ם: הלכות אישות, פרק א').

השלב השני נקרא "נישואין" (בלשון הגמרא) או "לקיחה" (בלשון התורה). כיום, הזוג נכנס מתחת לחופה בנוכחות שני עדים על-מנת לסמל את הקשר ביניהם, ובמעמד זה הרב קורא את שבע הברכות. אחרי שלב זה מותר להם לקיים יחסי אישות, והבעל חייב לפרנס את אשתו (שם י: א-ב).²²

בזמן הגמרא היה מקובל לחכות שנה או יותר בין שני השלבים על-מנת לתת לאיש זמן לבסס את עצמו כלכלית לפני הנישואין. מטרת הקידושין הייתה להבטיח לבני הזוג את הקשר ביניהם, היות שלאחר שלב זה אפשר היה לנתק את הקשר רק באמצעות גט.

א"ה. המנהג לחכות שנה היה בקידושי נערה, אבל בקידושי בוגרת הסתפקו בפחות זמן.

ראוי לציין שבעברית מדוברת, יש משמעות אחרת לחלוטין למילה "אירוסין" שנקראת גם "שידוכין". פירושה היום הסכמה בעל-פה בין בני הזוג להתחתן. להסכמה זו אין השלכות

²⁰ א"ה. במנהג אשכנז-מערב, זו אינה הקינה האחרונה. גם אינה נאמרת בעמידה, אבל נאמרת ע"י כל הקהל בקול, במנגינה שונה ממנהג אשכנז-מזרח.

²¹ שמו של מחבר הפיוט אינו ידוע. הוא מושר בקול בנעימה מיוחדת ויש קהילות הנוהגות לשיר בנעימה זו את "לכה דודי" של קבלת שבת חזון. (תורה לפרופ' א' חזן על הערתו). א"ה. כמדומה שאותן קהילות שרות במנגינה המערבית שפחות עצובה מהמנגינה המזרחית.

²² הנושא של אישות לפי ההלכה מוסבר באריכות בספרו של הרב ד"ר אליקים גציל אלינסון, **איש ואישה**, ירושלים תש"ן.

הלכתיות, והזוג יכול להתחרט ולנתק את הקשר ביניהם בלי גט. אך בעבר, על-מנת להקשות על בני הזוג להתחרט בתקופה שבין השידוכין ועד לחתונה, תקופה שהייתה לעתים ארוכה, היה נהוג בהרבה קהילות לכתוב "תנאים" מיד אחרי השידוכין. התנאים היו מין חוזה בין בני הזוג הקובע שהצד המתחרט והמסרב להתחתן חייב לשלם לצד השני סכום כסף גבוה ואינו יכול להתחתן עם מישהו משהי אחרת קודם שהצד השני ימצא בן־זוג אחרת. א"ה. אינו ידוע לי. הידוע הוא שיש חרם חמור וקנס, החרם אינו פוטר את הקנס וגם לא ההיפך. הגבלה על נישואין לא ידוע לי.

כעת נחזור לתקופת הגמרא, שבה לא ביצעו את שני השלבים זה אחר זה מיידית, כבימינו. בתקופה שבין שני השלבים הייתה האשה "בתולה עם בעל". הזוג טרם החל לחיות יחד, אבל היה לה "בעל", שהרי כבר התקיימו הקידושין, וכאמור, נדרש גט כדי לנתק את הקשר. אם הבעל נפטר בתקופה שבין שני השלבים, האירוע נחשב טרגדיה מיוחדת ומצערת הרבה מהמקרה שהבעל נפטר אחרי הנישואין, אחרי שנים שבהן בני הזוג נהנו מחיים יחדיו. על הטרגדיה הנוראה הזאת מדובר בפזמון הקינה.

אפשר ללמוד על יחסה של התורה לגודל הטרגדיה, כאשר הבעל נפטר בין שני השלבים, מהמצווה הקובעת שבתקופה זו פטור הבעל מלצאת למלחמת רשות: "וְיָמִי-הָאֵשׁ אֲשֶׁר-אֲרֹשׁ אִשָּׁה וְלֹא לִקְחָהּ יֶלֶד וְיָשֵׁב לְבֵיתוֹ פֶּן-יָמוּת בְּמִלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָנָהּ" (דב' כ:ז). הפסוק מתאר מצב שבו האיש ביצע את שלב האירוסין אך עדיין לא ביצע את שלב הנישואין, וזהו בדיוק המקרה שעליו מדובר בפזמון הקינה. מעניין להעיר שהתורה מדגישה את הטרגדיה מצד הבעל – "פֶּן יָמוּת בְּמִלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָנָהּ", ואילו הקינה [א"ה: בעקבות הנביא יואל] מדגישה את הטרגדיה מנקודת מבטה של האשה – "כְּבִתּוּלָה חָגְרָת שֶׁקֶל בַּעַל נְעוּרֶיהָ (יואל א, ה)", אבל ברור שהאסון נורא הוא לשניהם.

עתה נעבור לדון בביטוי "בעל נעוריה". מדוע הקינה מדגישה שהאלמנה הייתה אישה צעירה? נראה שהסיבה היא אכן, שהטרגדיה נוראה שבעתיים כאשר האשה חייבת להתאבל על בעל נעוריה.

ואשר לפשר הדוגמה הראשונה בפזמון – "כמו אישה בציריה". הקינה משווה בין כאב נפשי, שמקורו באבלות, לכאב פיזי, שמקורו בצירי לידה. אם האבלות נוראה ביותר, הרי הגבול בין כאב נפשי לכאב פיזי מיטשטש. לשון אחר, האשה בקינה סובלת מכאבים פיזיים ("אישה בציריה") בגלל כאבי אבלות שהם כה עמוקים. אין זה רק ביטוי ספרותי אלא תיאור מציאותי מאוד של האבלות.²³

לסיכום, אנו למדים מפזמון הקינה "אלי ציון" שאין לראות בחורבן הבית עוד אירוע היסטורי מצער שפקד את עם ישראל ללא משמעות מיוחדת לחיינו היום. אנו מחויבים להרגיש את כאב הטרגדיה יום יום, כמו הבתולה הצעירה שאיבדה את בעלה, ואנו מחויבים להרגיש את כאב האבלות על חורבן הבית ככאב פיזי, כמו שחשה אישה בציריה. כך מבטאת הקינה את המהות של תשעה באב. ע"כ פרופ' נתן אביעזר

פֶּן לִחְכֵם וְיִחְכֵם-עוֹד

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

מצורפת כאן קינה על חורבן יהדות אירופה מהרב שמעון שוואב ז"ל הגאב"ד דקהל עדת
ישראל ניו-יורק
על החורבן האחרון
הזכר מזְכִּירָיו. דֹּר דֹּר וְקִדּוּשָׁיו. מַעַת אֲשֶׁר אֶז בְּחֶרְתָּנוּ;
יִזְכֹּר דְּרָאוֹן. שֶׁל דֹּר אַחֲרוֹן. אוֹיֵה מָה הָיָה לָנוּ.

²³ בשנים האחרונות הקשר בין כאבים נפשיים לכאבים פיזיים זוכה בהתעניינות רבה בקרב הפסיכולוגים תחת הכותרת "אינטראקציית גוף-נפש" (mind-body interaction). המדענים גילו שאבלות עמוקה אכן יכולה לגרום כאבים פיזיים.

שְׁטוּפִי מְבֹל־דָּם. שְׁמָסְרוּ נַפְשׁוֹתָם. כָּל שְׁקוּעֵי עַמִּי-הַבְּכָא:
 יִפְקְדֵם אֱלֹהִים. בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים. וְעַד עַד זָכָרם לְכַרְכָּה:
 שָׂאוּ אֵלָיו כַּפִּים. אָהָה. אֵי שָׁמַיִם. הוּא עַל מִיטְבִּי יִשְׂרָאֵל: עֲדוֹת וְקַהְלוֹת. עָרִים
 וְגִלְלוֹת. חֲבוּרוֹת. מוֹסְדוֹת. כָּל מוֹעֲדֵי אֵל: מִי יִתֵּן פִּלְגֵי מַיִם. תִּרְדְּנָה עֵינַיִם. אֵל
 אֲשֶׁדּוֹת נְחָלֵי הַדְּמָעוֹת: עָלֵי אֲלָפֵי אֲלָפִים. גּוֹפִים נִשְׁרָפִים. בָּמוֹ-אֵשׁ הַחֶרֶבֶן וְזוּעוֹת:
 וְעַל שָׂרֵי-הַתּוֹרָה. וּמַחְזִיקֵי מְסוֹרָה. וְעַל פְּרָחֵי הַפְּהֶנֶה הַצְעִירִים: וְעַל חוֹבְשֵׁי
 מִדְּרָשׁוֹת. וּמוֹרִים וּמוֹרֹת. תִּינוּקוֹת בֵּית רַבֵּן יִקְרִים: עַל בָּנוֹת בּוֹטְחוֹת. וְסָבִים
 וְסָבוֹת. וְעַל זֶרַעַם וְטַפָּם שְׂיִלְדוֹ: גַּם. לְרִבּוֹת. רַבָּבוֹת נֶאֱהָבִים בַּחַיִּים. בְּמוֹתָם לֹא
 נִפְרְדּוּ: אֵת דָּמָם דָּרוּשׁ. כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ. שֶׁל כָּל נִדְף לְעֵלִים הַטְּרוּפִים: כָּל
 נַפְשׁוֹת-מֵת. בִּימֵי שֹׁכֵר וְשֹׂאֵת. שֶׁשָּׂה אֲלָפֵי פְעָמִים אֲלָפִים: שְׁלִישִׁיהָ לְבָעֵרוֹ בְּכָרֶק
 זַעַם סוּעַר. מִכְרָמִי הַחֲמֵד אֶהְבֶּת: גּוֹאֵל הַדָּם. נָא זָכֹר צָעָרָם. אֵל תִּמְחָה מִסְפָּר
 כְּתָבָת: זְכוֹר הַנֶּאֱקוֹת. וְרַעַשׁ צַעֲקוֹת. אֲזִי יוֹבְלוֹ לָרֶצַח: יֹאזִירִי דְמִיָּהֶם. וְדְמָעוֹת פְּנִיָּהֶם.
 לֹא תִשְׁכַּחֲנָה לְנֶצַח: כָּל חֵיל וְגִנְיָחָה. וְנָהִי צָרִיחָה. מִשְׁדּוּדֵי לְהַקּוֹת הַכְּלָבִים: זְכוֹר
 וְסַפֵּר. בְּנֶאֱדָד צָרוֹר. עַד עַתָּה נָקָם עַל־בּוֹן עֲלֻבִּים: בְּמַחְנוֹת הַפְּרָאִים. כָּאֵב וְגִנְעִים.
 וּפְחֵי נַפְשׁוֹת עֲגוּמוֹת: חֲרָפוֹת וְצָחוֹק. כְּלָמוֹת וְרָק. פִּצְעֵי הַכָּאוֹת אֲיָמוֹת: וְרַעֲבוֹן.
 צָמָאוֹן. שִׁנְעוֹן. עֲצָבוֹן. וְכִשְׁלוֹן נַחֲשָׁלִים בְּלִי-כַח: וְכָל נֶאֱקוֹת-חֶלֶל. מִכָּל יָחִיד אֲמָלָל.
 חֲלִילָה לָךְ מִלְשָׁפָה: וְתִימְרוֹת-עֶשֶׂן וְקִיטוֹר מִכִּבְשָׁן. תִּלִּי-תִלִּים עֲצָמוֹת וְגִידִים: וְחֲדָרֵי
 הַרְעֵל. קוֹל שְׁאֵגוֹת מִקַּהֲל-הַנְּחָנְקִים תוֹדֵה תֵּאִי הָאֲדִים: וְסִרְחוֹן גּוֹפּוֹת. וְגִוִּיּוֹת סְגוּפוֹת.
 גָּלִל-דָּמָן אֲדַמֵּת נוֹאֲצִים: אִידָה הִפְכוּ טוֹרְפֵיהֶם. לְבוֹרִית חֲלִבֵיהֶם. וְעוֹר-אִישׁ לְקִשּׁוּטֵי
 הַנָּשִׁים: וְקִרִיצַת אֲצָבָעוֹת. שֶׁל רָאשֵׁי-הַפְּרָעוֹת. לִימִין שְׁעָבוֹד-פֶּרֶד. צִלְמוֹת
 לְשִׁמְאוֹל: וְאִידָה יָרוֹ יָרִיוֹת עַל חוֹפְרֵי הַבוֹרוֹת. בְּיוֹסְרֵי חֲבוּט-קָכֶר הוֹרִידוֹם שְׂאוֹל: אִידָה
 עָנּוּ אַחִיוֹתֵינוּ. וְסָרְסוּ בְּנוֹתֵינוּ. כּוֹסוֹת-תִּרְעָלָה מִיַּדִּי רוֹפְאִים אֲכָזְרִים: וּפְלִיטֵי
 הַשְּׂרִידִים בְּמַחְלוֹת וְסִתְרִים. וְטַמְיוֹן יִלְדִים בְּבֵתִי שְׂמֵד-כְּמָרִים: שֶׁה-תָּמִים לְעוֹלָה.
 דָּם בְּנֵי הַגּוֹלָת. הוּא אֲרִיאֵל מִנְּבִלַת חֲסִידֵיךָ: צֹאן-קֹדְשִׁים מִי יִמְנָה. אֲשֶׁר אֲשֶׁם לֹא
 תִּכְבֶּה. בַּחוּנִיךָ הָיוּ מְקֻדְשֵׁי שְׂמֹךְ: בְּקוֹל שְׁמַע יִשְׂרָאֵל מָסְרוּ נַפְשׁ לֹאֵל. שֶׁהוּא יֶאֱסָפָם.
 וְעַד יוֹם אַחֲרוֹן: הַצְדִּיקוֹ דִּין. וְאַף אֲנִי מֵאֲמִין עָנּוּ. וְשָׂרוּ שִׁירַת בְּטָחוֹן: וּבִכְּן נִשְׂאָר
 עִם. כִּיתוֹם נִדְחָם. בְּלִי קִבְרִים לְהַשְׁתַּטַּח: וְלֹא מִצְבוֹת. אִיפֹה לְכָבוֹת. יִכְבּוֹת לְכָב
 רוֹתָח: רַק נִסְכֵּי-הַדָּם. אֲזַכְּרוֹתָם. תּוֹסָסִים בְּלִי שׁוֹכָח: וְהָרִי אֶפְרַי עֲקֹדָתָם. תִּרְוּמוֹת
 דְּשָׁנֵי מִזְבֵּחַ: מִי יִמְלֵל. צָעַר יִשְׂרָאֵל. אֲשֶׁר דָּעָתוֹ מִכָּאֵב נִטְרָפֶת: וּשְׂאִרִית הַפֶּאֶר.
 כְּמַעֲט מִזְעִיר²⁴. וְאִידָה קוֹמָתָה הַיּוֹם נִכְפַּפְתָּ: אֵל חַי מְרַחֵם. עֲדָתְךָ נָחַם. אֲשֶׁר לָךְ מְאֹד
 נִכְסַפְתָּ: אֹזֶר-חֶדֶשׁ תִּזְרִיחַ. קֶרְנִי-הוֹד תִּצְמִיחַ. וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת:

אִתָּה תִּקּוּם תִּרְחֹם צִיּוֹן כִּי־עַתָּה לְחֶנֶךָ כִּי־בָא מוֹעֵד:

מצורף מכתב שצורף בשנים הקודמות.
 בס"ד לסדר דברי שלום לאמר

למערכת שלום!

²⁴ א'ה: בגלל החרוז והכתיב המלא הניקוד כאן הוא 'מְזַעֵר', אבל הניקוד הנכון של הביטוי הוא 'מַעֲט מְזַעֵר' (ושעיהו י, כה ועוד)

ברשותכם רציתי לעורר את תשומת הלב לדיוקים במגילת איכה ובקינות. במגילת איכה יש בפסוקים רבים הטעם 'קדמא' לפני מהפך. כידוע הטעמים 'קדמא' ו'פשטא' – אף ששונים בצורתם, הקדמא טעם מחבר, לעומת הפשטא שהוא מפסיק. למשל פסוק ג' בתחילת המגילה: גִּלְתָּה (טעם קדמא מחבר) יְהוּדָה מַעֲנִי (טעם פשטא מפסיק).

בולט במיוחד בסוף המגילה: הִשְׁיִבְנוּ (קדמא מחבר) יי | אֵלֶיךָ (פשטא מפסיק) וְנִשׁוּבָה. ולכן אין לעצור במלה מוטעמת בקדמא כמו במלה מוטעמת בפשטא. ההבחנה ביניהם היא בזה שהקדמא באה על האות המוטעמת בין מלעיל ובין מלרע (בדוגמאות שהבאנו בת' של גִּלְתָּה ובב' של הִשְׁיִבְנוּ), הפשטא באה תמיד על האות האחרונה במלה, ואם המלה מוטעמת מלעיל – מופיע פשטא כפול: בסוף המלה וגם באות המוטעמת. בפרק ג כ וְתִשְׁוֹחַ בְּחוֹלָם וְלֹא וְתִשְׁוֹחַ. פסוק נט שֶׁפִּטָּה הַשִּׁי' בְּקִמְצָה חֲטוּף (קטן) שהוא תנועה קטנה והשוא אחריו בפ' נח. ד ז זכו ... צחו – שניהם מלרע. ד יד נעו מלרע!

עוד הערה בניקוד בקינות. הקינה המסומנת ח' בסדר הקינות (השלישית שנאמרת ביום) מסתיימת במלים: איכה תפארתי מראשתי השליכו, וכך פותחת הקינה הבאה של הקליר. בקינות מנוקדת המלה כך: מִרְאֲשׁוֹתִי (המ' בצירי והר' בפתח) ומפורש 'מעל ראשי'. אין זה מסתבר, כי אין זה הפרוש הנכון של המלה. יותר נכון היה לנקד: מִרְאֲשׁוֹתִי (המ' בשוא) כמו שמצינו בפרשת ויצא (בראשית כח, יא ויח), ואז הפרוש יהיה ליד ראשי. אבל גם פרוש זה איננו נוח. אמנם מצאנו ניקוד מראשתי (המ' בצירי) שאול (שמואל א כו יב), אבל שם מתפרש מהמקום שליד ראשו של שאול ובקינה אין שום אפשרות לפרש כן. בספר ירמיה יג יח: אָמַר לַמֶּלֶךְ וּלְנָבִירָה הַשְּׁפִילוּ שִׁבּוֹ כִּי יֵרֵד מִרְאֲשׁוֹתֶיכֶם (המ' בפתח והר' בשוא) עֲטֹרַת תְּפָאֲרֶתְכֶם: אם נשוה ללשון הקינה תפארתי מראשתי השליכו, נמצא שהקליר כיוון לפסוק הזה. תפארתי ומראשתי שניהם מכוונים לגדולה, ועל זה מקונן הקליר בשם עם ישראל שאת שניהם השליכו. ולכן לסיכום: מִרְאֲשׁוֹתִי המ' בפתח והר' בשוא.

עי' ערוגת הבושם ח'ג עמ' 263 שפרושו השני משתמע כדברינו. יהי רצון שנזכה לראות בהרמת קרן ישראל בישועה קרובה.

תָּבֹא כָל-רַעְתָּם לַפְּנִיָּה וְעוֹלָל לָמוֹ כְּאִשֶּׁר עוֹלָלָה לִי עַל כָּל-פִּשְׁעֵי כִּי-רַבּוֹת אֲנִחֲתִי וְלִבִּי דָּוִי:

יִשְׁבּוּ לָאָרֶץ יִדְמוּ זִקְנֵי בֵת-צִיּוֹן הַעֲלֹ עֶפְרַיִם עַל-רֹאשָׁם חֲגֹרוּ שָׁקִים הוֹרִידוּ לָאָרֶץ רֹאשׁוֹן בְּתוֹלַת יְרוּשָׁלַם:
מִה-אֲעִידָךְ מִה אֲדַמָּה-לָךְ תִּפְתֵּי יְרוּשָׁלַם מִה אֲשׁוּה-לָךְ נֶאֱנַחְמָךְ בְּתוֹלַת בֵּית-צִיּוֹן כִּי-גָדוֹל כֹּהֵם שִׁבְרָךְ מִי יִרְפָּא-לָךְ:
ס זָכַר-עֲנִי וּמְרוּדִי לַעֲנָה וְרֹאשׁ: ס זָכַר תִּזְכּוֹר וְתִשְׁיַח וְתִשְׁוֹחַ עָלַי נִפְשִׁי: ס זֹאת אֲשִׁיב אֶל-לִבִּי עַל-כֵּן אוֹחִיל: ס חֲסִדִּי יֵי כִי לֹא-תִמְנֶנּוּ כִּי לֹא-כָלוּ רַחֲמָיו: ס חֲדָשִׁים לִבְקָרִים רַבָּה אֲמוֹנֶתְךָ: ס חֲלָקִי ה' אֲמָרָה נִפְשִׁי עַל-כֵּן אוֹחִיל לִי: ס טוֹב יֵי לִקְנוֹ לְנֶפֶשׁ תִּדְרֹשְׁנִי: ס טוֹב וְיִחִיל וְדוֹמָם לְתִשְׁוֹעַת ה': ס טוֹב לְגָבֵר כִּי-יִשָּׂא עַל בְּנוֹתָיו: ס יִשָּׁב בְּדָד וְיִדָּם כִּי נָטַל עָלָיו:
נִחְפָּשָׁה דְרָכֵינוּ וְנִחְקָרָה וְנִשְׁוִיבָה עַד-ה': ס נִשָּׂא לִבְבֵּנוּ אֶל-כַּפָּיִם אֶל-אֵל בְּשָׁמַיִם:

קראתי שמך ה' מבור תחתיות: ס קולי שמעתי אל-תעלה אונת לרוחתי לשועתי: ס קרבתי ביום אקראך אמרת אל-תירא: ס רבתי אדני ריבי נפשי נאלתי חני: ס ראיתיה יל ענתתי שפטה משפטי:

ס תשיב להם גמול ה' כמעשה ידיהם: ס תתן להם מגנת-לב תאלתה להם: ס תרדף באר ותשמידם מתחת שמי ה': פ

איכה יועם זהב ישנא הכתם הטוב תשתפכנה אבני-קדש בראש כל-חושות: ס בני ציון היקרים המסלאים בפז איכה נחשבו לנבלי-חרש מעשה ידי יוצר: ס ס שישי ושמחי בת-אלום יושבתי בארץ עוץ גם-עליך תעבר-פוס תשכרי ותתערי: ס תם-עונך בת-ציון לא יסיר להגלותך פקד עונך בת-אלום גלה על-חטאתיך: פ

על-זה היה דוה לבנו על-אלה חשכו עינינו: על הר-ציון ששמים שועלים הלכו-בו: פ אתה ה' לעולם תשב כסאך לדור ודור: למה לנצל תשכחנו תעזבנו לארך ימים: השיבנו ה' אליך ונשוב ונשובה חדש ימינו כקדם:

כה-אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית-יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים והאמת והשלום אהבו:

מנהג אשכנז מערב לומר אחרי הקינות של היום פסוקים מספר ישעיהו (לד-לה)

קרבו גוים לשמע ולאמים הקשיבו תשמע הארץ ומלאה תבל וכל-צאצאיה: כי קצף לה' על-כל-הגוים וחמה על-כל-צבאם החרימם נתנם לטבח: וחלליהם ישלכו ופגריהם יעלה באשם ונמסו הרים מדם: ונמקו כל-צבא השמים ונגלו כספר השמים וכל-צבאם יבול כגבל עלה מזפן וכנבלת מתאנה: כירדתה בשמים חרבי הנה על-אלדום תרד ועל-עם חרמי למשפט: חרב לה' מלאה דם הדשנה מחלב מדם פרים ועתודים מחלב כליות אילים כי זבח לה' בבצרה וטבח גדול בארץ אדום: וירדו ראמים עמם ופרים עם-אבירים ורותה ארצם מדם ועפרם מחלב ידשן: כי יום נקם לה' שנת שלומים לריב ציון: ונהפכו נחליה לזפת ועפרה לגפרית והיתה ארצה לזפת בערה: לילה ויומם לא תכבה לעולם יעלה עשנה מדור לדור תחרב לנצח נצחים אין עבר בה: וירשוה קאת וקפוד וינשוף וערב ישכנובה ונטה עליה קותהו²⁵ ואבני-בהו: חריה ואין-שם מלכה יקראו וכל-שריה יהיו אפס: ועלתה ארמנתיה סירים קמוש²⁶ וחוח במבצריה והיתה נוה תנים חציר לבנות יענה: ופגשו ציים את-איים ושעיר על-רעהו יקרא אד-שם הרגיעה לילית ומצאה לה מנוח: שמה קנה קפוז ותמלט ובקעה ודגרה בצלה אד-שם נקבצו דיות אשה רעותה: דרשו מעל-ספר ה' וקראו אחת מהנה לא נעדרה אשה רעותה לא פקדו כי-פלי הוא צוה ורוחו הוא קבצן: והוא-הפיל להן גורל וידו חלקתה להם בקו עד-עולם יירשוה לדור ודור ישכנובה:

יששום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת: פרח תפרח ותגל אף גילת ורגז כבוד הלבנון נתנלה הדר הכרמל והשרון המה יראו כבודיה הדר אליהנו:

²⁵ התי"ץ רפייה ללא דגש.

²⁶ השי"ן שמאלית.

חֲזָקוּ יָדֵיכֶם רַפּוֹת וּבְרָכִים פְּשׁוּת אִמְצוּ: אָמְרוּ לְנִמְהָרֵי־לֵב חֲזָקוּ אֶל־תִּירָאוּ הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם נָקָם יָבוֹא גָמוֹל אֱלֹהִים הוּא יָבוֹא וַיִּשְׁעֲכֶם: אֲזִי תִפְקַחְנָה עֵינֵי עוֹרִים וְאֲזֵנֵי חֲרָשִׁים תִּפְתַּחְנָה: אֲזִי יִדְלַג כַּאֲלִי פֶסַח וְתָרֵן לִשְׁוֹן אֵלֶם כִּי־נִבְקָעוּ בַּמִּדְבָּר מַיִם וְנִחָלִים בַּעֲרָבָה: וְהָיָה הַשָּׂרֵב לֶאֱגֹם וְצִמְאֹן לִמְבוֹעֵי מַיִם בְּנוֹה תִנִּים רַבָּצָה חֲצִיר לִקְנָה וְגִמְא: וְהָיָה־שֵׁם מִסְּלֹל וְדָרָךְ וְדָרָךְ הַקֹּדֶשׁ יִקְרָא לָהּ לֹא־יַעֲבִרְנוּ טָמֵא וְהוּא־לָמוֹ הַלֵּךְ דָּרָךְ וְאִוִּילִים לֹא יִתְעוּ: לֹא־יִהְיֶה שֵׁם אֶרֶץ וּפְרִיץ חִיּוֹת בְּלִי־עֲלָנָה לֹא תִמָּצֵא שָׁם וְהָלְכוּ גְאוּלִּים: וּפְדוּיֵי ה' יִשְׁבּוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרָנָה וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשׁ שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה יִשְׁיִגּוּ וְנָסוּ יָגוֹן וְאַנְחָה:

תָּנוּ לְחֶכֶם וְיִחְכְּמוּ עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אָם אַתָּה מִתְעַנֵּין

בְּהַבְטִים הַלְשׁוֹנִיִּים שֶׁל הַתּוֹרָה

(לִשְׁוֹן הַמִּקְרָא, הַמִּשְׁנָה, הַתַּלְמוּד וְכו')

אַתָּה מוֹזְמָן לְהַרְשִׁים (בְּחֵם)

לְקַבֵּל דוֹא"ל בְּנוֹשָׂאִים לְשׁוֹנִיִּים

בְּרִית: franklashon@gmail.com

☺ בּוֹא לְחַכְמִים אֶת עֵצְמְךָ וְאֶת שְׂאֵר הַמַּכּוֹתִים ☺